

Kapitel 1. Neokonomi – Bush's økonomiske program

Bush-regeringen har en sammenhængende indenrigsøkonomisk vision, som den ihærdigt har arbejdet for at realisere fra Dag 1, dvs. siden januar 2001 da administrationen trådte til.

Reagans økonomiske politik kaldtes 'Reaganomics', Clintons 'Clintonomics' og Daniel Altman har døbt Bush's politik 'Neoeconomy' i en bog af samme navn. Smart navn, der udnytter at 'con' indgår i både 'neoconservative' og 'economy', så det bliver nok hængende.

Det kan diskuteres hvor dyb den indre sammenhæng mellem denne Neokonomi og så neokonservativ udenrigspolitik er, fx synes der ikke at være et overlap mellem talsmændene for de to politikker.¹ Men i det mindste har vi Bush og – som vi skal se – prioriteringen af militæret som fællesnævner.

Neokonomi diskuteres meget i USA, men er stort set blevet overset i udlandet, hvor man nok har noteret sig Bush's skattelettelser for de rige og hans forsøg på at privatisere Social Security, men ikke har set det store mønster.

Det mønster skal her søges afdækket, herunder i hvilken udstrækning neokonservatismen adskiller sig fra nyliberalismen.

Visionen

Nøglebegrebet er Ejerskabssamfundet (Ownership Society):

".. hvis du ejer noget, har du en vital interesse i vores samfunds fremtid. Jo mere ejerskab der er i Amerika, desto mere vitalitet er der i Amerika, og desto flere mennesker vil have en vital interesse i dette lands fremtid." Præsident George W. Bush, 17. Juni, 2004.

Som fremhævet af Cato Instituttet – en neokonservativ tænketank – giver eje kontrol. Først når man ejer noget, har individet den reelle mulighed for selv at bestemme og vælge frit:

"Et ejerskabssamfund værdsætter ansvarlighed, frihed og ejendom. Individer mægtiggøres /empowered/ når de frigøres fra afhængighed af gaver fra regeringen og i stedet bliver ejere, der har kontrol med deres eget liv og skæbne. I ejerskabssamfundet kontrollerer patienter varetagelsen af deres egen sundhed, forældre kontrollerer deres egne børns uddannelse og arbejdere kontrollerer deres pensionsopsparing." (http://www.cato.org/special/ownership_society/)

Dette er den principielle, *rettighedsbaserede begrundelse*.

Jo mere privatejendom (det er ikke fællesejendom vi snakker om), jo mere frigøres vi fra staten og bliver selvstændige, ansvarlige mennesker. Dette er naturligvis klassisk liberal politik. Det er i modstrid med klassisk konservatisme, der er mere statsvenlig, men opfattelsen adopteres altså af neokonservatismen.

Det særegne ved Ejerskabssamfundet ligger imidlertid i den konsekvente måde, hvorpå normen om eje som et gode appliceres økonomisk. Som vi vil se, vil Neokonomien sænke skatterne generelt, men især for kapitalindkomster. Tidligere har man ofte beskattet netop kapitalindkomster, fordi de qua arbejdsfrie har været betragtet som lidt suspekte, men når eje som sådan er et gode, bør det fritages for skat, og derefter er der kun arbejdet til at bære skattebyrden.

Dette er en bemærkelsesværdig ideologisk revolution. John Locke legitimerede privatejendom ud fra arbejdsindsatsen, der lå bag. Dermed delegitimerede han indirekte det eje der – som fx jordejendom – ikke udsprang af arbejde, og de arbejdsfrie indkomster der flød heraf. Denne arbejdsværdilære udvikles konsekvent hos Marx, der betragter kapitalindtægter, især profit og rente, som udbytning, men normen om at indkomster må hente deres legitimitet i en indsats ligger langt dybere. I Danmark er sloganet, fra venstre til højre, at 'det skal kunne betale sig at arbejde', ikke at

'det skal kunne betale sig at eje'. Derfor har arbejdsfrie indtægter – kapitalindtægter – altid været et oplagt mål for beskatning, snarere end den surt tjente arbejds løn.

Idéen om et Ejerskabssamfund vender dette værdihierarki mellem arbejde og kapital på hovedet. Kapitalismen har omsider fundet sin idé og sin politik.

Hertil kommer den *utilitaristiske begrundelse*. Når den økonomiske politik gør ejerskab tillokkende, vil vi få en dynamisk økonomi med høj vækst.² I det følgende ser jeg overvejende på denne side af sagen.

Politikken

En husholdning fordeler sin årlige indkomst mellem forbrug og opsparing, hvor sidstnævnte kan antage mange former, fra bankindskud til køb af aktier eller obligationer. De opsparede beløb er – med mindre de gemmes under hovedpuden – *kapital* og giver som sådan *ejerskab*; kapitalafkastet er bankrente, dividende fra aktier, rente fra obligationer eller kapitalgevinst (fordi aktier eller obligationer stiger i værdi), og desuden selskabsprofit. Hertil kommer eje af fast ejendom, der kun kan betegnes som kapital i den udstrækning erhvervelsen er motiveret af et ønske om monetært afkast (udlejning eller spekulation i højere huspriser).

Bush-administrationen har først og fremmest søgt at virkeliggøre Ejerskabssamfundet gennem skattepolitikken. Tiltagene har søgt at fremme den private opsparing, herunder til pension, således at der genereres mere eje og kapital; de har sænket skatten på kapitalindkomster; og de har sænket indkomstskatten for især de mest velstående, som typisk ejer megen kapital. Dette er de vigtigste initiativer:

1) Skattefrie opsparingskonti

Regeringen har søgt at fremme opsparingen gennem to initiativer:

Først den store skattereform fra juni 2001 ('The Economic Growth and Tax Relief Reconciliation Act'), der øgede de beløb som skattefrit kunne opspares til bl.a. uddannelse og arbejdsmarkedspension (den såkaldte 401 (k) ordning).

Dernæst foreslog Bush-administrationen i begyndelsen af 2003 to nye opsparingskonti ('Retirement Savings Account' og 'Lifetime Savings Account'), som hver amerikaner årligt skulle kunne indsætte \$15.000 på (\$60.000 for mand, kone og to børn), altså meget store beløb. Beløbene er en del af den skattepligtige indkomst (altså ikke fradragsberettigede som ved ordningen fra 2001), men til gengæld er alle afkast samt de beløb, der senere udbetales, skattefrie. Dette forslag stødte imidlertid på modstand i Kongressen og blev ikke vedtaget, men det viste hensigten.

2) Delvis privatisering af Social Security

Social Security er den offentlige pension i USA; systemet suppleres af rent private og individuelle pensionsordninger samt af overenskomstaftalte systemer som den nævnte 401 (k) ordning.

Social Security fungerer i grundtræk på den måde at lønarbejderne årligt indbetaler 6,2% af deres løn, mens virksomhederne indbetaler et tilsvarende beløb. Pengene finansierer de årlige pensionsudbetalinger, og hvis der er overskud – og det er der – placeres pengene i en fond. Fonden administreres af Finansministeriet, men er i princippet båndlagt til pensionsudbetalinger; staten kan låne fra fonden ved at sælge statsobligationer til den, men ikke tage fra den. Indbetalingerne er tvungne skatter, der går til aktuelle pensionister, dvs. der er tale om en indkomstoverførsel mellem generationerne, som den danske folkepension, men til forskel fra denne er Social Security forbeholdt lønarbejdere, dvs. den er ikke universel.

Allerede under valgkampen i år 2000 kritiserede Bush systemet og foreslog en delvis privatisering og individualisering, men det var først efter sit genvalg at han virkelig satte sagen på sin politiske dagsorden; grundet Bush's stigende politiske problemer i efteråret 2005, især grundet Irak og Katrina, synes reformen dog at være løbet ind i store vanskeligheder i denne omgang.

Regeringen siger at Social Security er dødsdømt, fordi systemet angiveligt ikke kan finansiere pensioner til fremtidens store ældreårgange ('baby boomers'). Denne kritik synes fejlagtig. De årlige indbetalinger vil kun overstige udbetalingerne få år endnu, men derefter kan den akkumulerede fond – fra mange års overskud – finansiere pensionsudbetalingerne frem til 2052, ifølge Kongressens Budgetkontor. Heroverfor hævder reformtilhængere, at fondens aktiver ret beset er fiktive, blot papir, men dette kan kritiseres for at være en selvopfyldende profeti for så vidt som regeringen kan beskyldes for at *gøre* fonden fiktiv ved at bruge den til andre formål, såsom skattenedsættelser og militærudgifter. I øvrigt er det blevet beregnet at Bush's privatiseringsforslag vil øge underskuddet i Social Security med \$1,4 trillioner i perioden 2019-28.

Regeringen ønsker at den enkelte amerikaner skal eje og dermed opnå personlig kontrol med sin pension. Derfor har den foreslået at lønmodtagere i stedet for at betale til Social Security skal kunne oprette individuelle, skattebegunstigede opsparingskonti, så man i stedet for at betale til dem, der i dag er gamle, betaler til sig selv som gammel. Disse konti skulle ikke investeres i statsobligationer, altså hjælpe med til at finansiere offentlige udgifter, men i aktier og obligationer; trillioner af dollars vil dermed blive stillet til rådighed for finanskapitalen, så det kan ikke undre at Wall Street var begejstret.

3) Afvikling eller nedsættelse af skat på kapitalindtægter

I Det Hvide Hus' egen præsentation af Ejerskabssamfundet lægges der naturligt nok vægt på værdien af at eje sit eget hus. Før Bush var der et loft over, hvor meget man kunne trække fra på selvangivelsen af renter på realkreditlån; det loft blev nu gradvist afviklet, hvilket var til fordel for ejere af de dyre huse,

Regeringen har afskaffet arveafgiften (af Bush-tilhængere kaldet 'døds-skat'). I forvejen var det kun de allerstørste formuer, der blev beskattet på denne måde, så en afskaffelse ville kun gavne de meget rige. Dette forslag indgik i loven fra 2001 og er en logisk konsekvens af ønsket om at beskytte opsparing/ejerskab/kapital.³

Efter 9/11 2001 blev der vedtaget en hjælpepakke til New York. Det blev ikke til så meget, men det interessante er at regeringen ved samme lejlighed fik reduceret skatten på selskabernes profit med \$114 mia (arbejdsløse fik \$14mia). Samtidig søgte man at få sænket skatten på kapitalgevinster, med det lykkedes ikke ved denne lejlighed.

Endelig foreslog regeringen i begyndelsen af 2003 at afskaffe skat på dividender (dividender af aktier udgør 12% af kapitalindkomsterne). Forslaget var kombineret med lettelser for mindrebemidlede, men nettoeffekten ville blive en gevinst for de 'fattigste' 60% på \$131 hver, mens det heldige medlem af gruppen af de 10% rigeste ville få \$5.578. Det afviste Kongressen, men i stedet blev det vedtaget at sænke skatten betydeligt ikke blot på dividender, men også på kapitalgevinster.

4) Skattenedsættelser

Den store reformpakke fra juni 2001 indeholdt betydelige generelle skattenedsættelser.

Lavere skat, dermed mindre offentlig sektor, er naturligvis traditionel liberal politik. Det særlige i Bush's reform lå i at skattelettelserne først og fremmest kom de rige til gode.

For det første blev den skat, som er vigtigst for langt de fleste almindelige mennesker, nemlig *lønskatten* ('payroll tax'), ikke sænket.

For det andet blev satserne for *indkomstskatten* nok sænket mest for de fattige – og derfor hævdede regeringen at loven var til fordel for dem – men ser man på den absolutte størrelse af sparede skattekrone er billedet noget anderledes. For de mindste indkomster faldt skattesatsen fra 15 til 10%, hvilket typisk gav en besparelse på \$300; for de større indkomster sænkede raten med 3%, hvilket gav \$989 for en indkomst på \$50.000 og \$5.489 hvis indkomsten var \$200.000; for de meget rige (\$500.000) sænkede raten med 4,6%, svarende til en besparelse på \$17.731. Der er altså tale om en massiv omfordeling fra fattige til rige. Robert Pollin refererer en undersøgelse, der tilsvarende beregner at de fattigste 20% umiddelbart (i 2001) ville få 2,5% af skattelettelsen, mens de rigeste 20% vil få 42,2%; på længere sigt vil de fattigste få 0,2% af lettelserne, de rigeste 84,1% (heraf 52,2% til den rigeste ene procent); effekten af at afskaffe arveafgiften er indregnet.

Det er klart at fremme af opsparing og reduktion af skatten på kapitalindkomster direkte fremmer Ejerskabssamfundet. De generelle skattelettelser vil have samme effekt, fordi de gavner de rige, som netop er dem der opsparer og ejer mest.⁴

Økonomisk filosofi

Som nævnt er begrundelsen for Ejerskabssamfundet dobbelt: Den rettighedsteoretiske, der taler om individets kontrol, ansvarlighed og frihed, og den økonomiske, der argumenterer at fremme af eje/opsparing/kapital vil fremme den økonomiske vækst, til gavn for alle. Ejerskab giver både et godt og et rigt samfund. Vi ser nærmere på den sidste type begrundelse.

Økonomi har som bekendt to sider, efterspørgsel og udbud, bag hvilke der ligger henholdsvis nytte og produktion. De to sider inkarnerer to sæt af interesser, som dels kan være i modstrid med hinanden, dels i overensstemmelse med hinanden.

Tag markedet for tomater. Efterspørgerne er kunderne eller forbrugerne, og de er naturligvis interesseret i lav pris; omvendt ønsker udbyderne eller producenterne den højest mulige pris. For så vidt foreligger der en interessemodsatning. På den anden side kan det siges at forbrugerne har en langsigtet interesse i at producenterne ikke går fallit – og dermed stopper produktionen – hvilket tilsiger at prisen ikke skal være *for* lav, ligesom producenterne ikke kan have en interesse i at prisen bliver så høj at kunderne ikke har råd til at købe tomaterne.

Tag markedet for kredit, hvor prisen er renten. Udbyderne er opsparere/udlånerne/finanskapitalen, mens efterspørgerne er investorerne/lånerne/den produktive kapital (dvs. selskaberne). Finanskapitalen ønsker en høj rente, selskaberne en lav, men de har en fælles interesse i at renten er på et sådant niveau at kapitalismen ikke destabiliseres, for økonomisk krise, endsige sammenbrud, er til skade for begge typer kapitalejere.

Eller tag arbejdsmarkedet. Her består udbyderne af lønmodtagerne, der ønsker en høj pris for deres vare (arbejdet), mens efterspørgerne (arbejdsgiverne) har en interesse i lav løn. Men også her er der en fællesinteresse, for hvis lønnen stiger for meget går virksomheden fallit og arbejderen mister sit arbejde, og hvis lønnen falder til sultniveau dør arbejderen eller kvaliteten af hans arbejdskrafts forringes, til skade for virksomheden.

Økonomi er kort sagt interesser, modsatte interesser og fællesinteresser. Det vidste de klassiske økonomer, ikke mindst Ricardo og Marx, men siden da har den herskende økonomiske teori fokuseret på fællesinteressen og nedprioriteret eller undertrykt interessekonflikterne. Det økonomiske system fremstilles som stort set harmonisk, hvor det blot gælder om at finde den sagligt rigtige økonomiske politik, forstået som den politik der fremmer alles interesser. Når fx Federal Reserve hæver renten tolkes det ikke som en cadeau til finanskapitalen, men kun som en bestræbelse på at stabilisere den amerikanske økonomi, fremme væksten etc., altså varetage alles interesser.

Økonomisk politik er interessepolitik, og økonomiske lovmæssigheder er kun objektive i den forstand at de er stabile interessesemønstre.

På makroplan er *efterspørgselsøkonomi* først og fremmest knyttet til Keynes, der – i en lavkonjunktur – fremstiller lønarbejdernes umiddelbare interesse i højere løn som samfundets interesse i øget købekraft; teorien harmonerer derfor både praktisk og ideologisk med lønarbejdernes interesser.

Udbudsøkonomerne siger derimod at politikken skal tage vare på virksomhederne ved at reducere deres omkostninger til løn, skat og miljø; det heraf følgende større overskud giver incitament til at producere mere, hvorved der kommer gang i den økonomiske udvikling. Efterspørgselsiden skal nok følge med. Samtidig benægtes den modsætning mellem mikro og makro, mellem virksomhedens synsvinkel og samfundets synsvinkel, som Keynes hævdede (den atomistiske fejlslutning).⁵

Udbudsøkonomien fremstiller altså virksomhedernes umiddelbare interesser som samfundets interesser; teorien harmonerer derfor både praktisk og ideologisk med virksomhedernes synspunkter. 'Hvad der er godt for General Motors, er godt for USA', som det kort er blevet udtrykt. Tendensen i de sidste 25 år været, at udbydernes/producenternes/virksomhedernes interesser har sejret og derfor har kunnet præsentere sig som identisk med den almene interesse.

Og så til den forhåndenværende sag: Den økonomiske filosofi i Neøkonomi.

Bush's økonomiske politik er klart *udbudsøkonomisk* orienteret.

Der satses på at fremme opsparingen, som forventes automatisk at blive investeret; og lettelserne af indkomstskatten for de rige og af skatten på kapitalindtægter (også de rige) tilgodeser økonomiens kaptajner, altså dem der har mulighed for at sætte gang i investeringer og produktion, snarere end vandbærerne (lønarbejderne og forbrugerne).

Dette er typisk udbudsøkonomi. Forventningen er at økonomien vitaliseres og BNP vokser robust. Denne fremgang vil så – siger filosofien – 'trickle down', dvs. komme almindelige mennesker til gavn. Vi ser senere på om disse forventninger er blevet indfriet.⁶

Imidlertid kan man spørge om der ikke også er et betydeligt element af *efterspørgselsøkonomi* i administrationens politik?

Anden halvdel af 90'erne havde oplevet en solid økonomisk fremgang, en decideret højkonjunktur. Noget var reelt, således en stigning i produktiviteten, en beskeden fremgang i reallønnen og et fald i arbejdsløsheden; andet var en spekulativ boble, især indenfor telekommunikation, muliggjort af Clinton's deregulering af finanssektoren. Allerede i foråret 2000 var det IT-tunge NASDAQ index begyndt at falde, men den egentlige recession satte først ind efter Bush's tiltræden i januar 2001. Den økonomiske nedtur var altså Clinton's morgengave til Bush, og spørgsmålet var nu hvordan den nye administration ville tackle dette problem.

Umiddelbart vil man sige at medicinen var klassisk Keynesiansk efterspørgselsstimulering. Skatterne blev jo sat ned i juni 2001, og efter terrorangrebet i september samme år øgedes de offentlige udgifter til militær og indre sikkerhed betydeligt ('Krigskeynesianisme'). Traditionelt kommer en ekspansiv Keynesiansk finanspolitik i to varianter. Liberale kritikere af den offentlige sektor vil foretrække skattenedsættelser, mens socialdemokrater/venstreorienterede snarere vil øge de offentlige udgifter, dermed den offentlige sektor. Teknisk set er det sidste det mest effektive, fordi de udpumpede beløb er umiddelbar købekraft, hvorimod kun en del af de sparede skattekroner går til forbrug (andet opsparer). Bush anvendte altså begge metoder, men de øgede offentlige udgifter gik altså til militær, ikke til sociale udgifter, tværtimod blev der her skåret ned (nærmere herom nedenfor).

En krise forværrer i sig selv det offentlige budget, fordi skatteprovenuet falder og de sociale udgifter stiger, men Bush's finanspolitik – lavere skattesatser, øgede militærudgifter – forværrede

situationen. Det store overskud på de offentlige budgetter, som Clinton havde oparbejdet, blev hurtigt vendt til et underskud. Enkelte traditionelle konservative var rystede, men et balanceret budget er åbenbart ikke en del af Neokonomien. Her er denne filosofi mere i samklang med Keynesianismen, der netop anbefaler at se stort på budgetunderskuddet i en lavkonjunktur; det kan altid betales tilbage senere, når der kommer gang i økonomien og skattebetalingerne.

Så Bush er altså alligevel efterspørgselsøkonom? Er skattenedsættelserne i virkeligheden pleje af den effektive efterspørgsel, snarere end pleje af de rige?

Der er imidlertid problemer med en sådan udlægning.

For det første gik nedsættelserne altså overvejende til de rige og til kapitalejerne. Men de opsparer meget og forbruger lidt. Efterspørgselseffekten havde været langt større, hvis det havde været mere almindelige mennesker, der havde nyt godt af skattegevinsten, for de forbruger det meste af deres indkomst. Indretningen af skatteloven fra juni 2001 skaber dermed tvivl om dens egentlige formål.⁷

For det andet skulle skattelettelserne gælde i flere år og mange skulle ikke træde i kraft umiddelbart; og senere reformforslag fra regeringen indeholdt som et fast element forslag om at gøre skattenedsættelserne permanente. Men hvis formålet er at bekæmpe en lavkonjunktur skal den finanspolitiske lempelse være øjeblikkelig og begrænset til kriseperioden (som i USA siden 1945 normalt har været højst to år).

For det tredje var der noget ejendommeligt ved administrationens Keynesianske begrundelse for skattelettelserne. Den var nemlig ny. Under valgkampen i efteråret 2000, da alt stadig så nogenlunde lyst ud, var Bush's argument at det med det store budgetoverskud var muligt og rimeligt at levere alle disse penge tilbage til deres virkelige ejermænd, nemlig borgerne. Sol eller regn, tynd mave eller hård mave: Mindre skat synes at være den universalmedicin, der virker i enhver konjunktursituation. Det har givet anledning til mistanken om at politikens egentlige formål er at virkeliggøre visionen om et andet samfund, hvor den offentlige sektor er begrænset til militær og sikkerhed, og den private sektor omlagt til fordel for Ejerskab, dvs. til fordel for kapital- og husejere.

Neokonomi og nyliberalisme

Neokonomien er nyliberal, fordi skattenedsættelserne søger at *styrke den private sektor*, og forslaget om delvis privatisering af Social Security vil – hvis det gennemføres – overføre trillioner af dollars fra offentlige kasser til finanskapitalen.

Nyliberalismen er også associeret med en *stagnation i den offentlige sektor*, således at denne på sigt får mindre vægt i økonomien, jf. Fogh Rasmussen-regeringens strategi, hvor den offentlige sektor kun skal vokse med ca. 0,5% overfor en almen vækst i BNP på omkring 2,5%, altså en marginalisering af den sektor der er under demokratisk kontrol. Er Neokonomien også nyliberal i denne henseende? Tilsyneladende er svaret 'nej', idet de føderale udgifter er steget fra 18,4% af BNP i 2000 til 19,8% i 2004 og 20,3% (anslået) i 2005; tallet var 22% i 1991 – under Bush's fader – så staten blev trængt meget tilbage under Clinton. Konklusionen synes klar: Mens den nyliberale Clinton reducerer de offentlige udgifter, øger den neokonservative Bush statens rolle. En sådan differens ville for så vidt harmonere med konservatismens traditionelt positive holdning til staten.

Men tabellen nedenfor viser at billedet er mere kompliceret end som så.

Procentuel vækst i reelt BNP og i den offentlige sektors udgifter under Bush-administrationen:

	2001	2002	2003	2004	2005
BNP	0,8	1,6	2,7	4,2	3,5
Offentlige udgifter	3,4	4,4	2,8	2,2	1,8
Føderale	3,9	7,4	6,9	5,2	2,3
Militær	3,9	7,4	8,8	7,0	2,6
Ikke-militær	3,9	6,3	3,4	1,8	1,8
Stater og lokalt	3,2	3,1	0,6	0,4	1,5

Kilde: BEA News Release 30/6 – 06 (www.bea.gov), Table 7.

I kriseårene 2001 og 2002 ekspanderede de offentlige udgifter kraftigt på alle niveauer, men det giver sig selv i en lavkonjunktur, hvor de sociale udgifter automatisk øges. For at tegne en politisk profil af Neokonomien må vi se bort herfra og fokusere på 2004 og 2005, der var normale år (altså heller ikke højkonjunktur). 2003 indtager en mellemposition.

Fire ting kan nu konkluderes:

1) Neokonomien satser på en styrkelse af den *private sektor*, på bekostning af den offentlige, jf. tallene for BNP og offentlige udgifter siden 2003. Men omprioriteringen er langt mindre markant end under Clinton, hvor de succesfulde bestræbelserne på at reducere budgetunderskuddet indebar negativ offentlig vækst i de første år og kun små stigningerne senere i 90'erne (under Clinton's nyliberale kollega i Danmark er forholdet som nævnt ca. 5:1 mellem vækst i privat og offentlig sektor).

2) Neokonomien indebærer en *centralisering af den offentlige sektor*, idet offentlig vækst overvejende foregår på det føderale niveau. Under Clinton var det tværtimod de føderale myndigheder, der skar ned, mens enkeltstaternes udgifter fulgte den almindelige økonomiske fremgang, med en vækst på omkring 3% om året. I 2003 og 2004 var enkeltstater og lokalsamfund praktisk taget nulstillet, og stigningen i 2005 skyldes især engangsudgifter i forbindelse med Katrina-katastrofen; da disse udgifter udgør hele 63% af de samlede offentlige udgifter (2004), har vi her hovedforklaringen på at disse er steget mindre end BNP. Ligesom kommunerne i Danmark står enkeltstaterne i USA for en betydelig andel af de sociale udgifter, – og en betydelig del af de sociale nedskæringer: De fleste stater skal balancere budgettet, så da indtægterne fra skat faldt i forbindelse med recessionen måtte de skære i udgifterne. De bad om støtte fra regeringen, men stort set uden held. De bedre konjunkturer efter 2003 har åbenbart ikke hjulpet.

3) Neokonomien satser på en offentlig sektor, der koncentrerer sig om *militær og sikkerhed*. Alt efter politisk temperament kan dette ses som udgifterne til at drive et imperium eller som forsvarsudgifter. Af de føderale udgifter bliver der under alle omstændigheder meget lidt til sundhed, uddannelse og indkomstoverførsler (alene Irak-krigen har indtil nu slugt over \$230 milliarder i direkte udgifter), og de beskedne føderale tilskud til enkeltstaterne er overvejende gået til indre sikkerhed. Den lille stigning i militærudgifter for 2005 er overraskende, men Bush's budget for finansåret 2007 (der begynder 1/10 2006) harmonerer med det generelle billede: Udgifterne til forsvar og sikkerhed skal vokse med hhv 7 og 8 %, mens en lang række sociale programmer, herunder Medicare, beskæres.⁸

4) Mens Clinton var så bekymret over det offentlige budgetunderskud, at han indrettede sin økonomiske politik på at få det afskaffet, har Neokonomien tilsyneladende ikke tilsvarende bekymringer. Bush er uansvarlig, lyder kritikken, og i betragtning af Irak-krigen tror de færreste på regeringens optimistiske balancerede fremtidsbudgetter. I kriseåret 2002 var underskuddet

forståeligt og uundgåeligt, men når det voksede i 2003, 2004 og 2005 – til hhv. \$378 mia, \$412 mia og \$427 mia, svarende til ca. 3,5% af BNP for alle tre år – skyldes det overvejende den økonomiske politik, nemlig skattenedsættelser plus øgede militærudgifter; hullet i regnskabet modsvares kun i begrænset omfang af de færre sociale udgifter. Under Clinton voksede de offentlige udgifter som sagt mindre end under Bush, men dette modsvarede af betydelige *fald* i militærudgifterne. Neokonomien er altså mindre 'konservativ' i regnskabsmæssig forstand end nyliberalismen. Onde tunger hævder at denne økonomiske politik er en bevidst politik, kaldet 'Starve the Beast', dvs. udsult staten: Når militæret er friholdt af patriotiske grunde, må en ansvarlig politik begrænse de sociale udgifter, for ellers kan det offentlige underskud ikke reduceres.⁹

Det ses at nyliberalismens traditionelle politik med en nedprioritering af den offentlige sektor videreføres, om end i modereret udgave. Desuden fortsatte Bush Clinton's linie med at deregulere økonomien, således at erhvervslivet fik friere udfoldelsesmuligheder. Miljølovgivningen er blevet liberaliseret, ligesom arbejdsmarkedet er blevet gjort om muligt endnu mere fleksibelt; ved forskellige lejligheder har regeringen angrebet fagbevægelsen, fx ved at nægte ansatte i det nyetablerede Department of Homeland Security retten til at være medlem af en fagforening. Et typisk nyliberalt instrument som udlicitering er også blevet flittigt anvendt af Bush, fx med brug af private selskaber til varetagelse af sikkerhedsopgaver i Irak.

Det særlige ved Neokonomien er centraliseringen af det offentlige og sammenhængende hermed omprioriteringen af udgifterne fra civile til militære formål. Her har vi en klar forbindelse med den udenrigspolitiske neokonservatisme, mens nyliberalismen i Clinton's tid i højere grad var associeret med fredelig multilateralisme og nedprioritering af den hårde statsfremfærd.¹⁰

Neokonomiens Ejerskabssamfund begunstiger kapital- og husejere. Amerikanere der overvejende lever af lønindtægter stilles relativt ringere, med mindre denne indtægt er meget høj. Mens slagordet i Danmark er at det skal kunne betale sig at arbejde, skal det i USA snarere kunne betale sig at spare op, dermed eje noget.

Positivt udtrykt skal alle lokkes til at blive kapitalister:

"Idéen om et Ejerskabssamfund er politisk og økonomisk revolutionerende, fordi det er en metode til at skabe en nation af 'stakeholders'. Enhver amerikaner kunne eje en andel af hele den amerikanske økonomi, – og få en chance for at få del i velstanden. Det ville især gavne lavindkomstgrupper, hvor mange i dag ikke har aktiver /assets/, men kun deres timelønninger. Dette ville blive deres første mulighed for at eje noget håndgribeligt og varigt."

S. Moore: Our Current System is Old and Broke, American Enterprise Online
(http://www.taemag.com/issues/articleID.18420/article_detail.asp)

Negativt udtrykt er der ikke meget at hente i Neokonomien for almindelige lønarbejdere og udstødte. Nyliberale vil blot trænge den offentlige sektor, dermed den offentlige rigdom, tilbage ved at forhindre skattestigninger eller ved direkte at sænke skatterne. Neokonservative interesserer sig i højere grad for at flytte skatten fra kapital til arbejde. Kapitalismen, snarere end lønmodtagersamfundet, skal fremmes. Mens nyliberalismen mest taler om markedet, appellerer Neokonomien udtrykkeligt til kapitalismen.

Neokonomiens resultater

Har Neokonomien virket? Det kommer selvfølgelig an på, hvilke parametre man anvender som succeskriterium. Og hvordan de vægtes i forhold til hinanden.

Det må fremhæves at den økonomiske udvikling, det være sig de gode eller dårlige tendenser, kun i begrænset omfang kan tilskrives Bush-administrationens politik.

For det første arvede den en recession fra Clinton, og de selskabsskandaler – med WorldCom og Enron i spidsen – der i 2001-02 skadede den amerikanske økonomi så meget, var ligeledes et direkte resultat af Clinton's deregulering af finanssektoren.¹¹ For det andet er det overhovedet begrænset hvad politiske tiltag kan udrette i en økonomi som den amerikanske, hvor den private sektor udgør op mod 80% af BNP (i Danmark er det omkring 50%); kapitalismen kører i høj grad sit eget løb. Så empirien nedenfor er kun i begrænset omfang en resultatliste for regeringens politik.

Bush's 1. periode, dvs. januar 2001 – januar 2005, havde positive og negative tendenser.

BNP voksede årligt med i gennemsnit 2,3%, hvilket er det dårligste præsidentielle resultat siden krigen; under Clinton var den årlige vækst 3,7%. I 2005 var væksten 3,5%, hvilket er et fald i forhold til 2004, hvor den var 4,2%.

I 1. periode lå *arbejdsløsheden* lidt over det normale grundet krisen, men i 2005 er den faldet betydeligt og ligger nu under 5%. Pollin argumenterer imidlertid at de gode tal for arbejdsløshed beror på, at mange har opgivet at lede efter job; *arbejdsstyrken* synes at stagnere eller skrumpe, hvilket var baggrunden for at man talte om 'jobless growth'.

Der har været en meget betydelig vækst i *produktiviteten* siden Bush blev præsident, nemlig ca. 4% årligt. Hvordan er værdien af dette ekstraprodukt blevet fordelt? Selskabernes værdiskabelsen ('value added') fordeles på kapitalindtægter (profit og rente) og arbejdsindtægter (løn plus diverse 'benefits' såsom overenskomstbaseret sygesikring). Siden begyndelsen af 2001 er kapitalindtægternes andel øget med 5,6 procentpoints, mens arbejdsindtægternes andel er faldet tilsvarende. Dette harmonerer med at profittens andel af nationalindkomsten i samme periode er øget fra 6% til 10% – hvilket er den højeste andel i 37 år – mens *reallønnen* kun er steget lidt. U.S. Census Bureau har endog fundet at lønindkomsten for fuldtidsarbejdere faldt fra 2003 til 2004 (med 2,3% for mænd og 1,0% for kvinder), trods de bedre konjunkturer. Medianindkomsten – dvs. indkomsten for den typiske husholdning – er ikke steget siden 2001. I 2005 har den økonomiske vækst dog presset arbejdsmarkedet så meget, at reallønnen er begyndt at stige.

Fattighedsraten er steget støt under Bush, fra 11,3% i 2000 til 12,7% i 2004.

Så har Neokonomien virket?

Generelt har USA's økonomi klaret sig godt, efter at krisen var blevet overvundet i begyndelsen af 2003, ikke mindst sammenlignet med EU og Japan. For så vidt har politikken virket. De rige forbrugere samt husejerne er blevet tilgodeset, hvilket har givet et vældigt opsving i forbruget, og det er det, der har drevet den økonomiske fremgang. Derimod har de gunstigere skattevilkår for kapitalejerne ikke i nævneværdigt omfang fremmet investeringerne (2004 undtaget), så den del af filosofien har ikke fungeret; gevinsterne er i højere grad gået til forbrug og spekulation.

Vi skal også have med i billedet at en pæn del af den amerikanske vækst er blevet finansieret af udlandet, men kan det fortsætte? Vil kreditorerne kræve deres penge tilbage? Det er især Japan, Kina og – nu med de stigende olieindtægter – OPEC, der har finansieret USA. Kina er i gang med at diversificere væk fra dollaren, fordi denne må forventes at falde i værdi grundet underskuddet på handelsbalancen, men jo flere der vender ryggen til dollaren, jo mere vil den falde; og lavere dollar vil tvinge den amerikanske rente op (for at modgå kapitalflugt), hvorefter denne høje rente kan prikke hul i husboblen og dermed den lånefinansierede forbrugsfest. Disse temaer vender vi tilbage til i Kapitel 5.

Samtidig har skattelettelserne (plus oprustningen) givet et enormt underskud på statsbudgettet, og spørgsmålet er om det er holdbart?

Konklusion

Neokonomien er både en politisk-økonomisk praksis og en ideologi. Den er en ideologi, fordi den politik, der varetager de riges interesser, fremstilles som til fordel for alle: Alle har moralsk gavn af

at kunne kontrollere deres liv, og det kræver ejerskab, og alle vil nyde gavn af den resulterende dynamiske økonomi, fordi den større kage giver større stykker, også til de små i samfundet.

En ideologi indeholder normalt et element af sandhed, for ellers er den utroværdig.

Imidlertid synes elementet af sandhed – af almen interesse – i Neokonomien at være lille. Skønt USA's økonomi har klaret sig rimeligt godt under Bush, med pæne tal for væksten og produktiviteten, ser det mørkere ud, når vi vender os til amerikanernes økonomi. Der har ikke været megen 'trickle down'. Som planlagt er profitterne skudt i vejret, men lønarbejderne og de udstødte har ikke fået meget ud af opsvinget siden 2003. Reallønnen er steget minimalt, ja, den er faldet for fuldtidslønarbejdere, og indkomsten for den typiske husholdning er ikke steget. Samtidig er andelen af fattige vokset. Lyspunktet er at arbejdsløsheden er faldet.

En rimeligt ædruelig analyse af Bush-administrationens politik viser at den sigter mod, og langt hen ad vejen er lykkedes med, at varetage de riges og kapitalejernes interesser.

Dermed er USA vendt tilbage til den verdenshistoriske normalsituation. Rigdom giver magt og magt udnyttes til egen fordel, dvs. yderligere berigelse (hvis vi ser bort fra den ene procent idealister). Derfor kan og vil de rige undtage sig selv fra skattebetaling, således som tilfældet fx var under feudalismen, hvor adelen og herremændene overlod skattebetalingen til bønderne.

At de rige betaler skat, og endda en større andel end de fattige (progressiv beskatning), kræver at de fattige på en eller anden måde har tilkæmpet sig magt, typisk i form af fagforeninger og demokrati (flertalsstyre). Som vi skal se i Kapitel 4 er sådanne magtpositioner eroderet gennem mange år i USA. Fagforeningerne svækkes år for år (organisationsprocenten er faldende), samtidig med at kapitalinteressernes kontrol med medierne og den politiske proces (lobbyvirksomhed) øges. Den økonomiske og politiske elite er vokset sammen i en sådan grad, at politikken styres af mangemillionærer, der selv kommer fra topposter indenfor erhvervsliv og Wall Street.

Denne politik kan ikke undgå at skærpe polariseringen og konflikterne i det amerikanske samfund. Derfor kan der sættes spørgsmålstejn ved, om Neokonomien er en stabil model for den moderne kapitalisme.

NOTER

¹ Martin S. Feldstein, økonomi-professor fra Harvard, anses for at være Neokonomiens væsentligste teoretiker; han har en fortid som rådgiver for Reagan. Hans elever, Lawrence B. Lindsey og R. Glenn Hubbard, blev hhv. den centrale økonomiske rådgiver for Bush og formand for Council of Economic Advisers i Bush's første præsidentperiode; finansministeren, Paul O'Neill, var stort set uden indflydelse. Efter to år blev dette hold udskiftet. John W. Snow, en overbevist Neokon, blev finansminister, og Stephen Friedman fra Goldman Sachs overtog Lindsay's job (Altman 2004).

² Ethvert socialt fænomen – demokrati, højesteret, tortur – kan vurderes ud fra de principper, det bygger på, og de resultater, det medfører. De to typer af begrundelse er logisk adskilte, hvilket ses af at man uden modstrid kan være tilhænger af demokrati, fordi man værdsætter dette systems politiske lighed, og dog måske mene at diktatur er et mere effektivt system (mindre kiv og strid og snak); eller man kan være modstander af tortur, fordi man mener at det krænker offers og boddels menneskelige værdighed, uanset om torturen giver resultater eller ej. Kun når der er implicit eller eksplicit enighed om principperne, reduceres debatten til et spørgsmål om nytte/omkostninger ('privatisering mindsker omkostningerne, ergo er det godt').

³ Loven var formelt tidsbegrænset, idet den skulle ophæves i 2010, men alle regnede med at den ville blive permanent. I modsat fald ville der opstå hvad økonomer fintfølede kaldte en uhensigtsmæssig incitamentsstruktur, når den gamle, stenrige tante ligger for døden i december 2010 og det kunne koste arvingerne nogle millioner, hvis hun holdt ud til 1. januar.

⁴ Men faktisk er de amerikanske husholdningers opsparing faldet til nul. Hvorfor falder opsparingen, når skattereformerne skulle fremme den? Fordi prisernes himmelflugt på ejendomsmarkedet – af de fleste betegnet som en spekulationsboble – har gjort det muligt at optage store lån i de dyre huse, og lån modregnes opsparing, når nettoopsparing skal bestemmes.

⁵ Historisk støttede Keynesianismen først på modstand fra Monetarismen (i 70'erne). Set i bakspejlet var disse indviklede teknisk-økonomiske diskussioner en detailuening. Den virkelige modsætning til Keynesianismen er den udbudsøkonomiske teori, der først senere opstod. - Sjovt nok vendes den politiske affinitet på hovedet, hvis vi vender os fra makroøkonomisk teori til økonomisk grundteori ('værditeori'), for her er udbuds- og dermed produktionssynspunktet knyttet til en venstreorienteret politik (Marx's arbejdsværdilære, Sraffa's focus på produktionsvilkårene), mens efterspørgsels- og dermed nyttesynspunktet (marginalnytteteorien) ligger længere til højre.

⁶ Stiglitz 2003, s. 330, gør opmærksom på et andet aspekt ved Bush's udbudsøkonomi: Skattelettelserne giver et stort budgetunderskud; derfor må staten ud at låne (sælge statsobligationer), og denne øgede efterspørgsel efter kredit vil presse renten op, til skade for erhvervslivet. Dette er standard økonomi. Men hvis man er udbudsøkonom siger man at skattelettelsen også vil stimulere opsparingen og dermed udbudet af kredit, hvilket vil neutralisere rentestigningen. Sidstnævnte mekanisme har imidlertid ikke fungeret. Normalt falder den lange rente (og det er den, der påvirkes af statslån) nogenlunde parallelt med den korte, men da Fed i 2001 og 02 sænkede den korte rente fra 6,4% til 1,25%, faldt den lange rente kun marginalt (fra 8,9% til 7,5%), jf. Pollin 2005, ss. 91 og 110.

⁷ "Da Bush blev præsident gennemførte han skattenedsættelser, der ikke var designede som en stimulering af efterspørgslen og ikke virkede sådan. Økonomien vansmægtede. Skattenedsættelsen gav massive fordele til de velstående, men gavnede kun beskedent de, der ville bruge penge, så økonomien kunne komme i gang" (Stiglitz 2003, s. 322).

"Præsident Bush er en hensynsløs /reckless/ økonom, der leder et hensynsløst hold af underordnede. Ved at spendere penge på et håbløst imperialistisk eventyr i Irak, og ved at forære de rige meget af Amerika's skattegrundlag, vil Bush i det lange løb få Dollaren nedskrevet." Paul A. Samuelson, 26/12 2005, interview i den kinesiske People's Daily Online (http://english.people.com.cn/200512/26/eng20051226_230852.html)

⁸ International Herald Tribune, 7/1 – 2006. I øvrigt er de faktiske forsvarsudgifter formentlig knap 50% højere end de officielle tal indikerer, bl.a. er der kun afsat \$50 mia til Irak for 2006, skønt udgifterne i 2005 var \$100 mia, jf. W. T. Wheeler 22/1-2006 i ZNet (www.zmag.org).

⁹ "Præsidenten tager initiativ til at begrænse udgifterne.

Amerika er i krig, og regeringen vil bruge hvad der er nødvendigt for at understøtte vore soldater. Det betyder at regeringen må vise disciplin indenfor andre områder af det Føderale budget. Hvert år i Præsidentens embedsperiode er vækstraten for ikke-sikkerhedsmæssige diskretionære udgifter blevet reduceret. Sidste februar foreslog Præsidentens budget faktisk en nedskæring i disse udgifter – det mest disciplinerede forslag siden Ronald Reagan var Præsident. I samarbejde med Kongressen afsluttede eller reducerede administrationen omkring 90 regeringsprogrammer, der havde lav prioritet eller fungerede dårligt, nedskar ikke-sikkerhedsmæssige diskretionære udgifter, og holdt den generelle vækst i diskretionære udgifter under inflationsraten. Regeringens økonomisk initiativer stimulerer væksten og insisterer på udgiftmådehold, og dermed er regeringen i gang med at sikre at det Føderale underskud er halveret i 2009." Det Hvide Hus' hjemmeside (<http://www.whitehouse.gov/infocus/economy/>).

¹⁰ Men man skal være sig for at gøre for meget ud af modsætningen mellem Clinton og Bush. Under den Østasiatiske finanskrisen i 1997-98 varetog USA's daværende finansminister, Rubin, den amerikanske kapitals interesse i en åbning af Asien (via IMF); det var unilateralisme, om end ikke af den militære variant.

¹¹ Der var tale om meget store summer. Før faldet havde WorldCom aktiver på \$107,0 milliarder, Enron på \$63,4 (Duncan 2003, s. 74).